

Bî'at-nâme türüne bir örnek: Nakşî İbrahim Efendi'nin Bî'at-nâme'si**İsmail YILDIRIM¹****APA:** Yıldırım, İ. (2020). *Bî'at-nâme türüne bir örnek: Nakşî İbrahim Efendi'nin Bî'at-nâme'si. RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, (Ö7), 341-356. DOI: 10.29000/rumelide.808719.***Öz**

Hız. Peygamber, ashâbı ile farklı zamanlarda ve değişik konularda biatlar gerçekleştirmiştir. Bu biatlara zaman zaman kadınlar da eşlik etmiştir. Biatların içeriğini çoğu zaman itaat, takva, cihat ve güzel ahlâk oluşturmakla birlikte biata katılanlar verdikleri biattan dönmeceklerine dair söz vermişlerdir. Söz verme hadisesi tek taraflı olmayıp iki tarafı da bağlayan bir sözleşmedir. Hız. Peygamber'in Birinci ve İkinci Akabe biatları ayrıca Hudeybiye'de gerçekleştirdiği Bî'atü'r-Rıdvan bu minvalde teşekkül etmiş biatlardır. *Kur'an-ı Kerim*'de "mübâya'a" şeklinde ifade edilen bu ibare, hem Arap hem de Türk-İşlâm kültürüne mensup müelliflerin dikkatini çekmiş, Resul-i Ekrem'in biatlarını ihtiva eden *Bî'at-nâme* türünde edebi metinler kaleme almışlardır. Türk edebiyatında en belirgin örneğini Sun'ullah-ı Gaybî'de (ö. 1676 ?) müşahede ettiğimiz *Bî'at-nâme*, Sünbülî tarikatı şeyhi Nakşî mahlash İbrahim Efendi (ö. 1702) tarafından da kaleme alınmıştır. İstanbul'da doğan şair, burada farklı camilerde vaaz ve nasihatlerde bulunmuştur. Halvetiyye'nin Sünbülüyye koluna intisap ederek bu tarikatın manevi eğitim ve terbiyesinden geçmiştir. Arapçaya da vâkıf olduğu bilinen şair, XVII. asırda Türk tasavvuf edebiyatının önemli bir temsilcisi konumundadır. *Divan*'ı ile meşhur şairin beş sayfadan müteşekkil "Hâzâ Risâle-i Kutbü'l-Ârifin Nakşî Efendi es-Sünbülî" başlıklı *Bî'at-nâme* risalesi Hız. Peygamber'in Akabe ve Bî'atü'r-Rıdvan sözleşmelerini muhtevidir. Bu makalede kısaca "biat" kelimesi, içeriği ve Hız. Peygamber'in biatları konu edilmiştir. Sonrasında yurt içi kütüphanelerinde kayıtlı *Bî'at-nâmelerle* birlikte müellifin biyografisi ve söz konusu eserinin çevriyazılı metni verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Hız. Peygamber, biat, *Bî'at-nâme*, Nakşî İbrahim Efendi, *Hâzâ Risâle-i Kutbü'l-Ârifin Nakşî Efendi es-Sünbülî*.

An example of Bî'at-nâme: Nakşî İbrahim Efendi's Bî'at-nâme**Abstract**

Hız. Peygamber, with his companions, entered into agreements upon different subjects at different times. From time to time, women also took part in these agreements. Most of the time these agreements' content were obedience, taqwa, jihad and creating nobility and also the participants took an oath about never violating the agreement. This oath was not one-sided, instead, it was a mutual agreement. Hız. Peygamber's The First and The Second Akabe agreements and also the agreement; Bî'atü'r-Rıdvan which took place in Hudeybiye were the agreements composed of in this manner. This term, which is mentioned as "mübâya'a in Koran attracted attention of the writers which were both members of Arabian and Turkish-Islam culture and they wrote out literary texts involving Resul-i Ekrem's agreements in the genre of *Bî'at-nâme*. *Bî'at-nâme*, which its most distinguishable example is observed in the work of Sun'ullah-ı Gaybî (ö. 1676 ?), also was written

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kayseri Üniversitesi, Develi İşlâmî İlimler Fakültesi, İşlâm Tarihi ve Sanatları, Türk-İşlâm Edebiyatı Anabilim Dalı (Kayseri, Türkiye), ismailyildirim@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-5426-224X [Makale kayıt tarihi: 27.08.2020-kabul tarihi: 20.10.2020; DOI: 10.29000/rumelide.808719]

out by İbrahim Efendi (ö. 1702) whose nom de guerre was Nakşî and who was the sheikh of the Sünbülî cult. The poet who was born in İstanbul sermonized and preached in different mosques in this city. He became a member of the Sünbüllüye branch of Halvetiye and trained with this cult's spiritual education and discipline. It is also known that the poet was also very competent in Arabic and he was in the position of an important representative of Turkish sufism in XVII. century. Renowned for his *Divan*, the poet's *Bî'at-nâme epistle which is composed of five pages and titled as "Hâzâ Risâle-i Kutbü'l-Ârifin Nakşî Efendi es-Sünbülî"* includes Hz. Peygamber's Akabe and Bî'atü'r-Rıdvan agreements. In this article, the word "agreement", its content and Hz. Peygamber's agreements will be discussed. Later, along with the *Bî'at-nâmes* which are registered in national libraries, the writer's biography and his aforementioned work's transcription will be introduced.

Keywords: Hz. Peygamber, agreement, *Bî'at-nâme*, Nakşî İbrahim Efendi, *Hâzâ Risâle-i Kutbü'l-Ârifin Nakşî Efendi es-Sünbülî*.

Giriş

Arapça "bey" kökünden türeyen ve "satmak" anlamına gelen "bey'at" kelimesi, ıstılahi olarak "mürşidden el almak, ona söz vermek" manasında kullanılmıştır (Cebecioğlu, 2009: 99). Türkçede "bî'at" şeklinde telaffuz edilen bu kelime tasavvufta "el almak, müridin şeyhine sâdık ve bağlı kalacağına, kayıtsız şartsız ona teslim olacağına söz vermesi veya tarikat mensupları arasında düzenlenen tören olarak tanımlanmıştır (Uludağ, 2001: 75). *Kur'an*'da "bey'at" sözcüğü geçmemekle birlikte "mübâya'a" masdarının türevleri biatlaşma, emir ve yasaklar konusunda peygambere itaat etme ve bu konuda onunla ahitleşme anlamında kullanılmıştır (meselâ bk. Feth 48/10; Mümtetine 60/12) (Kallek, 1992 : 121). Bu anlam genelleştirilerek bir hususta el ele verilerek yapılan akde, sözleşmeye, söz vermeye de "biat" denilmiştir. Söz gelimi devlet başkanına biat edenler, onun egemenliğini kabul ettiklerini ve kendisine tâbi olacaklarına söz verirken; başkan da kendi hâkimiyeti altına girenlerin canını, malını korumayı ve onlara adaletle hükmedeceğini taahhüt eder. Bunun gibi müridin de mürşidine biatında bu sözleşme bahis konusudur. Mürid, şeyhini mürşid-i kâmil olarak kabul eder, şeyhi de müridinin seyrüsülûk yolunda sadakat ve teslimiyet göstermesini ister (Yananlı, 2017: 9-10).

Biat icra ettiği fonksiyona göre iki kısma ayrılmaktadır: Birincisi, ehlü'l-hâl ve'l-akdin gerekli şartlara sahip birini devlet başkanı olarak belirledikleri seçim biatıdır ki buna "bey'atü'l-in'ikad" adı verilir. Hz. Peygamber'in vefatından sonra Hz. Ebû Bekir'in halife seçilmesi için yapılan biat bu türdendir. Diğeri ise seçim veya başka bir suretle devlet başkanlığını elde etmiş kişiye bağlılık sunmak amacıyla yapılan biattır. Bu biata "bey'atü't-tâa" veya çok kişinin katılması sebebiyle "bey'atü'l-âmmeh" adı verilmiştir (Kallek, 1992: 122). Nitekim aşağıda izahı yapılacak olan Akabe ve Rıdvan biatları bu biat grubuna girmektedir.

Tasavvuf ve tarikat ehli, biatın *Kur'an* ve sünnete isnat ettiği fikrindedir. Özellikle kutsal kitapta biata ve taşıdığı öneme binaen çeşitli âyetler² vasıtasıyla temas edilmiştir. Hz. Peygamber, bazen dini hükümleri ifa etmek için, bazen de güzel ahlâk ve edebe sarılarak dini yaşamak isteyenlerden biat almıştır. Bu durum, tarikatlarda mürid ile mürşid adayları arasında gerçekleşen sadakat yemini için örnek bir biat konumunu üstlenmiştir (Türer, 1992: 124).

² Bk. Tevbe 9/111; Fetih 48/10; Mümtetine 60/12.

Akabe biatları ve Bî'atü'r-Rıdvan

Hız. Peygamber, Câhiliyye devrinde hac vazifesi için Mekke'ye gelir, bu sırada İslâmiyet'i tebliğ ederdi. Hazrec kabilesinden on altı kişi İslâm dinini kabul etmiş, Hız. Peygamber'den kendilerini Yesrib'e götürüp himaye etmelerini talep etmişlerdi. Nübüvvetin on birinci yılında (620) Akabe denilen mevkide Evs ve Hazrec kabilesine mensup Medineli Müslümanlar bir sene sonra buluşacaklarına dair söz vermişlerdi. Bu görüşmenin üzerinden bir yıl geçmiş, peygamberliğin on ikinci (621) yılında Medineli on iki kişilik bir topluluk Mekke'ye gelerek Akabe'de gizlice Resulullah ile görüşmüşlerdir (Altundere, 1989: 86). Bu görüşmede her iki kabile de "Allah'a şirk koşmayacaklarına, birbirlerine iftira etmeyeceklerine, çocuklarını öldürmeyeceklerine" dair Resul-i Ekrem'e söz vermişlerdir. Bu biata "Birinci Akabe Biatı" denilmiştir (Önkal, 1989: 211). Nübüvvetin on üçüncü yılında (622) Mus'ab b. Umeyr'in çabalarıyla Medine'de Evs ve Hazrec'ten yetmiş beş kişilik bir grup Mekke'ye gelerek Hız. Peygamber ile görüşmüşlerdir. Medineli Müslümanlar burada, "Hız. Peygamber'i kendi kadınları ve çocukları gibi koruyacaklarına" dair Allah Resulüne biat vermişlerdir. "İkinci Akabe Biatı" denilen bu biat, savaşla ilgili hususları ihtiva ettiği için "Bî'atü'l-harb" ismiyle de anılmıştır. İkinci Akabe Biatı'nın önemli bir tarafı, bu biata kadınların da katılmış olmasıdır. Yetmiş üç erkek ve iki kadının iştirak ettiği bu biata kadınlardan Nesîbe bint Ka'b ve Esmâ bint Amr katılmıştır (Kapar, 1994: 76-77).

Hicret'in altıncı yılında (628) vukû bulan Bî'atü'r-Rıdvan, Hız. Peygamber'in Hudeybiye'de Mekkelilerle anlaşma yolu aradığı zamanda gerçekleşti. Bu, Resul-i Ekrem ashâbından 1400 kişi ile birlikte Kâbe'yi ziyaret etmek üzere silahsız olarak yola koyulması fakat Kureyşlilerin O'nu Mekke'ye almamaları, elçi olarak gönderilen Hız. Osman'ı alıkoymaları üzerine sahabelerden yeniden biat almasıdır. Bu olay *Kur'an-ı Kerim*'de Fetih sûresinin 18. ve 19. âyetlerinde ifade edilmiştir (Macit, 2012: 30). Bundan dolayı bu biata "Bî'atü'r-Rıdvan" (razı olma biatı) denilmiştir. Rivayete göre Hız. Peygamber, ölüm üzerine veya savaştan kaçmamak üzere ashabıyla biatlaşmıştır. Biat, Hudeybiye'de "semure" denilen sakız veya mugaylân cinsi bir çeşit çöl ağacının altında meydana gelmiştir. Dolayısıyla bu biat "Bî'atü's-şecere" veya "Şeceretü'r-Rıdvan" isimleriyle de anılmıştır (Fayda, 1992: 39-40).

Biat uygulaması, Hız. Peygamber ve dört halife döneminde genellikle el sıkışma şeklinde olmuştur. Fakat Resul-i Ekrem'in cüzzamlı bir hasta ile sözlü olarak biat aldığı da rivayet edilmektedir. Hız. Peygamber, kadınlardan bir bez üzerinde musâfaha veya bir kap suya birlikte ellerini sokmak suretiyle biat almıştır³ (Kallek, 1992 : 121-122).

Kütüphanelerde kayıtlı Bî'at-nâmeler⁴

Sun'ullah-ı Gaybî (ö. 1676 ?), Bî'at-nâme

Mevcut bilgilerimize göre İslâmi Türk edebiyatında Bî'at-nâme sahibi ilk müellif Kütahyalı Sun'ullah-ı Gaybî'dir. Türk tasavvuf şiirinin önemli temsilcileri arasında yer alan yazar, kaleme aldığı Bî'at-nâme'sinde müşid-mürid ilişkisini, zikir ve zikir çeşitlerini, zikir telkini gibi konuları işlemiştir. Bunun yanı sıra kâmil bir müşidde bulunması gereken vasıflara değinen eser, Bayrâmi-Melâmi gelenekte önemli bir yer teşkil etmektedir (Kemikli, 2009: 533).

³ İslâmiyet'te biat algısı ve kadınların biatı meselesi, İslâm âlimleri tarafından pek çok kez tartışılmıştır. Bu konularla ilgili şu kaynaklara ayrıca bakılabilir: (Demir, 2015; Köksal, 2015)

⁴ Bu kısımda listesi verilecek olan Bî'atnâmeler, yurt içi kütüphanelerinde "Bey'at, Bî'at, Risâle-i Bî'at, Bî'atnâme, Bî'at-nâme" şeklinde tasnif veya tavsifi yapılan eserlerden meydana gelmektedir.

Gaybî'nin *Bî'at-nâme*'sini yayımlayan H. Rahmi Yananlı (2012: 10) eserle ilgili şu ifadeleri kullanmaktadır: “Gaybî, *Bî'at-nâme* adlı eserinde hem Hz. Peygamber'in hem de mürid-mürşid arasında vukû bulan biatın hakikatini inceler. Biatın hakikatinin gönül ve muhabbet biatı olduğunu tespit eder.” 16-17 varaktan müteşekkil ve mensur tarzda kaleme alınan bu eserin yurt içi kütüphanelerinde birçok yazma nüshası bulunmaktadır.

Üsküdarî Mahmûd Efendi (ö. ?), *Bî'at-nâme*

Millî Kütüphâne'de 06 Mil Yz A 6663/9'da kayıtlı talik hatla kaleme alınan bu eser, Üsküdarî Divitci-zâde Mehmed Efendi'ye (ö. 1685) mâl edilmiştir. Elimizdeki verilere göre Divitci-zâde Mehmed Efendi'nin kaynaklarda bu isimle kayıtlı herhangi bir eseri mevcut değildir. Eserin başlığını oluşturan “Üsküdarî Mahmûd Efendi havâss-ı mü'minîne gönderdiği *Bî'at-nâme*'dür” ifadesinden hareketle “Mahmûd” ismi “Mehmed” şeklinde okunmuş, dolayısıyla eser kayıtlara Divitci-zâde Mehmed Efendi'nin *Bî'at-nâme*'si şeklinde girmiştir. *Bî'at-nâme*'nin müellifi Mahmûd Efendi hakkında şu an için elimizde malumatımız yoktur.⁵ *Bî'at-nâme*, Abdürrezzak Kâşânî'nin (ö. 1335) *Istîlâhât-ı Sûfiyye* isimli Arapça mensur eserinin sonuna eklenmiş ve iki sayfa hâlinde (84b-85a) tanzim edilmiştir. Mukaddime⁶ kısmından anlaşıldığına göre eser, sâlik ve tâlibin seyrüsülûk yolunda yapması gerekenler, mürşid-mürid ilişkisi, namaz, sohbet ve muhabbetin önemini bahis konusu etmektedir.

Nakşî Ali Akkirmânî (ö. 1655), *Bî'at-nâme*

Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri* adlı eserinde Nakşî Ali Akkirmânî'nin *Bî'at-nâme* adlı eserinin varlığından bahseder (Kurnaz ve Tatçı, 2009: 172). Hüseyin Vassâf da aynı bilgiyi Mehmed Tâhir'den iktibas etmiş olacak ki şairin böyle bir eserinin olduğunu kaydetmiştir (Akkuş ve Yılmaz, 2015: 19). Bu iki eser dışında kalan diğer kaynaklar Nakşî'nin eserleri arasında *Bî'at-nâme* adlı bir eseri zikretmezler. Yapılan incelemeler neticesinde Millî Kütüphane'de 34 AE Şeriyye 881/4 numaralı katalogta kayıtlı Nakşî'ye ait bir *Bî'at-nâme*'ye rastlanmıştır. Ancak bu risale aşağıda izahı yapılacak olan Nakşî İbrahim Efendi'nin eseridir. Kataloglama esnasındaki hatanın, her iki şairin de “Nakşî” mahlasını kullanmaktan kaynaklandığı âşikârdır.

Terceme-i Risâle fî'l-Bî'at

Yine Millî Kütüphane'de 06 HK 2172/24'te kayıtlı bu eserin müellifi belli değildir. Talik hatla yazılan ve 210x160 – 165x95 mm ebatlarına sahip Arapça eserin 61b-63b sayfaları arası Hz. Peygamber'e ve herhangi bir mürşide yapılan biatı konu edinmektedir. Eserin hâtimesinden anlaşıldığına göre yazar, *Terceme-i Risâle fî'l-Bî'at*'ı Gulâm Ali Abdullâh en-Nakşibendî'nin Farsça eserinden tercüme etmiştir.

⁵ Akla ilk gelen isimlerden birisi Celveti tarikatının kurucusu ünlü şair ve mutasavvıf Aziz Mahmud Hüdayî Efendi'dir (ö. 1628). Şairin, Üsküdar'da Hüdayî Dergâhı ve Mihrimah Sultan Camii'nde vazife yaptığı bilinmektedir (Yılmaz, 1991: 338). Aziz Mahmud Hüdayî'nin bu görevlerinden dolayı “Üsküdarî” nisbesini alıp almadığıyla ilgili kaynaklarda bir bilgi yoktur. Mutasavvıfın şeyhlik, vaizlik gibi görevlerde bulunması bizi bu düşünceye iten sebeplerin başında gelmektedir.

⁶ “Ba'de's-selâm inhâ vü i'lâm olnur ki tarîk-ı Hak, e'izz-i turuk ve eşref-i sübül olmanın her sâlik vâsıl-ı mürşid-i kâmil elbette lâzım ü mühimdir ki mücerred-i 'akl ve kütüb ve resâ'il kifâyet itmez ammâ hele sohbet-i kâmil müyesser olmayacak tâlib her güne yüz istigfâr ve yedi yüz kerre kelime-i tevhîd ve a'kâb-ı salât-ı hamsda kırk kerre tasliye ve iki rek'at salât-ı işrâk ve altı rek'at salât-ı duhâ ve on iki rek'at salât-ı teheccüd kılmak gerek.” Bk. Üsküdarî Mahmûd Efendi, *Bî'at-nâme*, vr. 84b.

Seyyid Nizamoğlu (ö. 1601), Bî'at-nâme

Halveti-Sinâni şeyhlerinden asıl adı Seyyid Kâsım olan Seyyid Nizamoğlu'nun Millî Kütüphane 06 Mil FB 159/3'te kayıtlı *Câmi'ül-ma'ârif* adlı risalesi *Bî'at-nâme* olarak telakki edilmiş ve o şekilde kataloglanmıştır. Mukaddime kısmında görülen: "...işbu za'îf ü nahîf Seyyid Seyfu'llâh bin Seyyid Nizâmü'd-dîn diyâr-ı Rûm'da vâki' Kostantiniyye şehrinde Silivri Kapusu'nda taşra merhûm babam Seyyid Nizâmü'd-dîn'ün binâ eylediği hankâh-ı latiflerinde..." kaydı,⁷ eserin aidiyeti hususunda şüphe bırakmamaktadır. Müellifin bu eseri, *Bî'at-nâme* tarzında olmayıp esmâ-yı hüsnâ ve etvâr-ı seb'aya dair tasavvufi şiirleri ihtiva etmektedir (Tosun, 2009: 73). Eser, *Osmanlı Müellifleri*'nde "Etvâr-ı Seb'a" adıyla ayrı bir risale olarak değerlendirilmiştir ki bu bilgi düzeltilmeye muhtaçtır.

Risâle-i Bî'at

İBB Atatürk Kütüphanesi, Osman Ergin Yazmaları bölümünde bulunan OE_Yz_0795/13 demirbaş numaralı eser, içerisinde farklı risaleleri barındıran bir mecmua hüviyetindedir. Mecmuanın neden "*Risâle-i Bî'at*" olarak adlandırıldığı şu an için merak konusudur. el-Miftâhü'l-ma'îyye fî Usûlî'n-Nakşebendiyye, Risâle-i Sandûku'l-cevher mine't-tasavvuf, Risâle-i tuhfetü'l-efâzıl, Risâle-i makâmât-ı evliyâ vs. isimlerinde on beş adet risaleden müteşekkil bu mecmuada biat ve *Bî'at-nâme*'ye dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Mahmûd b. Feyzullâh b. Muhammed (ö. ?), Bî'at-nâme

Yine İBB Atatürk Kütüphanesi, Osman Ergin Yazmaları bölümünde OE_Yz_1677'de kayıtlı bu eserin müellifi Mahmûd b. Feyzullâh bin Muhammed olarak gösterilmiştir. Risalenin giriş bölümünde şu ifadeler yer almaktadır: "Sultânü'l-meşâyih ve mazhar-ı eltâf-ı Bârî eş-Şeyh Mahmûd Efendi el-Üsküdarî kaddesâ'llâhu sirruhu'l-'azîz hazretlerinden bî'at eyledikleri su'âllere verdikleri cevâb-ı şerîfedir."⁸ Buna göre eser, yukarıda bahsi geçen ve Aziz Mahmûd Hüdâyi'nin müridlerine tavsiye ve nasihatlerini içeren 2 sayfalık bir risale görünümündedir.

Bî'at-nâme-i Muhtasar

"Hâzâ Diğer Bî'at-nâme-i Muhtasar Beyânındadır" başlıklı 3 sayfalık bu *Bî'at-nâme*, müşid'in müridden ikrar almasını bunun yanı sıra tarikat adabını konu edinen bir eserdir. Selâmlaşma adabının işlendiği ilk fasıl şu şekilde başlamaktadır: "Şöyle ma'lûm ola ki evvel mürîde lâzım olan budur ki âbdest ala ve müfred eline yapışp içeri gire ve bu gûnâ selâm vere: 'es-Selâmü 'aleyküm yâ şer'at erenleri' diye ve müşidi dahi: 'Ve 'aleykümü's-selâm ve rahmetu'llâhi ve berekâtühü' diye..."⁹ Müellifi meçhul bu risale, İBB Atatürk Kütüphanesi Bel_Yz_O.000027/20'de kayıtlı olup rika hatla kaleme alınmıştır.

Nakşî İbrahim Efendi es-Sünbüli'nin biyografisi**Hayatı ve şahsiyeti**

XVII. asır dini-tasavvufi edebiyatın meşhurlarından Nakşî İbrahim Efendi 1641 senesinde (1051) İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Asıl adı İbrahim olup, vüzerâdan Deli Hüseyin paşanın kethüdası ve

⁷ Bk. Seyyid Nizamoğlu, *Câmi'ül-ma'ârif*, vr. 1b-2a.

⁸ Bk. Mahmûd b. Feyzullâh b. Muhammed, *Bî'at-nâme*, vr. 1b.

⁹ Bk. Bî'at-nâme-i Muhtasar, vr. 1b.

Mehmed Ağa'nın oğludur (Ekinci, 2018: 2233). Halvetîlerden Koca Mustafa Paşa Dergâhı şeyhi Seyyid Alâeddin Efendi'den tarikat adabı almış ve şeyhinin himayesinde 1090 yılında hacca gitmiştir. Burada yedi yıl kalan şair ilim-irfan tahsil ederek İstanbul'a dönmüştür (Akkuş ve Yılmaz, 2015: 419). 1097'de İstanbul'a dönüşünde Rumeli Hisarı Cami-i Şerifi ve Üsküdar Valide-i Atik Camii'nde vaizlik yapmış, hadis dersleri vermiştir. 1106 yılından itibaren ise Şehzade Camii'nde vaaz ve nasihatlar da bulunmuştur (İnce, 2005: 677). 22 Temmuz 1702 (26 Safer 1114) tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir. Kabri İstanbul'da Hekimoğlu Ali Paşa Camii bahçesinde (Atik, 2005: 174). Abdüllatif Râzî¹⁰ Efendi (ö. 1733), Nakşî İbrahim Efendi'nin vefatına "Cennetde de ey Nakşî gel hû diyelim yâ hû (1114)" mısramı tarih düşürmüştür.

Şeyhî Mehmed Efendi ve Hüseyin Vassâf şairin edebi yönüyle ilgili; aşk yolunun yolcusu, tasavvufi manzumeleriyle meşhur, fesâhat ve belâgat vadisinde eşsiz bir şair vasfı taşıdığına dair tespitlerde bulunurlar. Yine şairin Arapça ilmi eserler ve edebiyatla meşgul olduğunu, âlim ve âmil bir şahsiyet sahibi, kâmil bir vaiz ve riyâdan berî olduğunu ifade ederler (Ekinci, 2018: 2233; Akkuş ve Yılmaz, 2015: 419-420). Şiirlerinde "Nakşî" mahlasını kullanan şairin na'ları meşhurdur (Ekinci, 2012: 10). Ayrıca Nakşî İbrahim Efendi'nin İsmail Paşa isminde bir de oğlu olduğu rivayetler arasındadır (Akbayar, 1996: 1226).

Nakşî İbrahim Efendi, Halvetiyye'nin Sünbülüyye koluna intisap ederek mensubu olduğu bu tarikatın manevi eğitim ve terbiyesini almıştır (Arslan, 2018: 19). Halvetilik ile Mevlevilik arasındaki yakın münasebetler, şairin bu tarikata ait unsurlara yer vermesine vesile olmuştur. Dolayısıyla manzumelerinde sık sık Mevlevilik ile ilgili motiflere yer vermiştir. Şairin Konya'ya giderek Mevlânâ'nın kabrini ziyaret ettiği bilinmektedir (Ayan, 2000: 17). Nakşî, yaşadığı dönemin toplumsal hadiselerine kayıtsız kalmamış, saray ve çevresinin takdirini kazanmaya çalışmıştır. Kamanîçe Kalesi ve Sakız Adası'nın fethine, bunun yanı sıra II. Mustafa'nın tahta çıkışına dair tarihler düşürmüştür (Ayan, 2000: 19-20).

Eserleri

Divan: Nakşî İbrahim Efendi'nin bu eseri 225 gazel, 6 kaside, 41 muammâ, 7 rubai, 28 ilahi, 35 beyitlik bir *silsile-nâme*, 26 müfred, 10 mısra-i âzâde ve 92 adet tarih beytini ihtiva etmektedir (Ayan, 2000: 36-37). *Divan*'ın yurt içi ve yurt dışı kütüphaneleri olmak üzere mevcut dört nüshası vardır. Bunlardan ikisi Süleymaniye Kütüphanesi Es'ad Efendi Koleksiyonu 2709/1 ve Millet Kütüphanesi Ali Emîri Efendi Manzum Eserler Bölümü 463/3'te kayıtlıdır. Diğer iki nüsha ise Mısır Millî Kütüphanesi'nde S 4631 ve Talat 108 demirbaş numarası ile kayıtlıdır. *Divan*, Emrah Ayan tarafından lisansüstü tez çalışması olarak hazırlanmıştır (Ayan, 2000).

İlâhiyyat: Millet Kütüphanesi, Şer'iyeye bölümü 1229/4 numarada mukayyet bu eser bir mecmua içerisindedir. Mecmuada devrin mutasavvıf şairleri Aziz Mahmud Hüdâyi (ö. 1628), Niyâzi-i Mısrî (ö. 1694) ve Sun'ullah-ı Gaybî (ö. 1676 ?) olmak üzere diğer şairlerin *Divan*larından seçilmiş şiirler mevcuttur. Mecmuanın 27b-36a varakları arasında ise Nakşî İbrahim Efendi'nin *Divan*'ından 21 adet manzume iktibas edilmek sûretiyle antoloji mahiyetinde bir eser oluşturulmuştur.

¹⁰ *Sefîne-i Evliyâ* ve Hikmet Atik'in Abdüllatif Râzî Efendi'yi, Abdüllatif Zârî Efendi şeklinde göstermeleri yanlıştır. Bk. (Akkuş ve Yılmaz, 2015: 419; Atik, 2005: 175).

Bî'at-nâme: Risale ilgili gerekli bilgi ilerleyen bölümlerde verilmiştir.¹¹

Bî'atnâme'nin şekline dair bilgiler

Tavsifi

Millet Kütüphanesi, Ali Emîri Koleksiyonu'nda 34 AE Şer'iyye 881/4'te kayıtlı bu risale Nakşî Ali Akkirmânî'ye mâl edilmiştir. Kataloglamadaki yanlışlığın her iki şairin de "Nakşî" mahlasını kullanmaktan kaynaklandığı yukarıda belirtilmişti. Bunun yanı sıra eserin başlığında (Hâzâ Risâle-i Kutbü'l-Ârifin Nakşî Efendi es-Sünbülî) yer alan "Sünbülî" nisbesi Nakşî Ali'ye değil Nakşî İbrahim'e aittir. Zira Nakşî Ali Efendi'nin Sünbülî tarikatı ile bir münasebeti olmadığı bilinmekte, Halvetiyye'nin Ramazaniyye kolunun pîri Ramazan Efendi'ye intisap ettiği ifade edilmektedir (Atik, 2006: 334).

110b-114a numaralı varaklar arasında yer alan risale aynı konudaki bazı farklı metinlerin bulunduğu bir mecmuanın parçası görünümündedir. Risalenin devamında Mevlânâ'nın (ö. 1273) *Mesnevi*'sinde yer alan ve biat hakkındaki düşüncelerini içeren beyitlerin eklenmesi (vr. 114a-114b), akabinde "Kemâl Paşa Hazretlerinin Devrân Hakkında Buyurdıkları Fetâvâ-yı Şerîfdür" başlığı altında Kemal Paşa'nın¹² fetvalarına (vr. 115a-117b) yer verilmesi bu düşüncemizi destekler mahiyettedir. Bu yönüyle eser, müellif hattı olmayıp herhangi bir müstensih tarafından kaleme alınmış olmalıdır. Bununla birlikte risalenin yazılış tarihine dair herhangi bir kayıt da mevcut değildir. Eser 215x148 - 143x90 mm ebatlarında, nesih hatla kaleme alınmış olup satır sayısı 15'tir. Risale siyah mürekkeple; başlık, âyet ve hadis iktibasları ise kırmızı mürekkeple kaleme alınmıştır. Sahabe isimlerinin zikredildiği kısımlarda söz konusu isimlerin üzerine kırmızı bir çizgi çekilmiştir. Nüshada herhangi bir tezhip, mühür, kayıt (ferâğ, temellük, istinsah vs.) bahis konusu değildir. Risale, fiziki açıdan iyi durumdadır.

Telif sebebi

Bî'at-nâmeler tıpkı *Mî'râciyye*, *Mu'cizâtü'n-Nebî*, *Delâilü'n-nübüvve* gibi Hz. Peygamber'in mucizelerini veya İslâm dinini tebliğ aşamasında yaşadığı birtakım hadiselerin halka anlatılması amacıyla kaleme alınmıştır. Söz konusu türlerin yazılış amacı âyet, hadis ve sahabeler vasıtasıyla Resul-i Ekrem'in nübüvetini delillendirmektir. Nakşî İbrahim Efendi de *Bî'at-nâme*'sinin mukaddime kısmında bize bu konu ile ilgili bilgi vermektedir. Nakşî, Allah dostlarından daha önce biat olayını dinlemiş -veya bir vesileyle kendisine rivayet edilmiş- onlardan dinlediği kadarıyla kendisi de bu konuyu ele almak istemiştir. Anlatacağı konuyu sadece duyduklarıyla değil, âyet ve hadisler yardımıyla temellendirmeyi dolayısıyla biat hadisesini ispat etme gayreti içerisine girmiştir. Yazacağı risalenin aynı zamanda dostlarına hatıra kalacağını ifade eden yazar, kendisine de hayır dua ve hüsnüzanda bulunulacağını ümit etmektedir:

"...bu hakîr-i bî-nevâ **Nakşî**-i pür-kuşûr-ı ehl-i cezebâti vü tevhidüñ meşâyih-ı 'izâm ve evliyâ-yı kirâmdan kıddesa'llâhu esrâruhum ahz itdükleri Bî'at-ı sünnet-i seniyye-i hazret, âyât ü ehâdîd-i şerîfe

¹¹ Şairin bu eserleri dışında tasavvufa dair bir risalesi olduğu ifade edilmiş (Ayan, 2000: 42) fakat risalenin Olanlar Şeyhi İbrahim Efendi'ye (ö. 1655) ait olduğu tespit edilmiştir (Eraydın, 1994: 43). Yine Topkapı Sarayı Türkçe Yazmaları kısmı, Hazine 1487'de 2634 numaralı mecmuada şaire ait şiirlerin varlığından bahsedilmiştir (Ayan, 2000: 42). Araştırmalarımıza rağmen bu numarada kayıtlı böyle bir mecmuaya rastlayamadık.

¹² "Kemal Paşa" ismiyle kendisine işaret edilen kişi muhtemelen Osmanlı şeyhülislâmı ve tarihçisi Kemalpaşa-zâde'nin (ö. 1534) babası olmalıdır.

ile iöbât için bu risâle-i şerîf tahrîrine 'azîmet olındı. İhvân-ı şafâya ve 'uşşâk-ı Mevlâ'ya âye-i yâdigâr olup du'â-yı hayriyyeleri ve hüsn-i teveccühleri niyâz olunur."¹³

Dili ve üslubu

Mukaddime

XVII. asır, Osmanlı Devleti'nin her alanda ilerleme gösterdiği bir dönemdir. Dolayısıyla edebiyat ve sanat ortamı da bu gelişmelerden nasibini almıştır. Bu yüzyılda sosyal fayda prensibini ölçü alan Türk nesri, gittikçe güçlenen ve estetik değer kazanan cümle yapısıyla zengin bir ifade imkânı sağlamış, başarılı ürünler vermiştir. Devrin müellifleri dönemin modasına uyarak ses ve söz hünerleriyle, secili ve girift cümlelerle gittikçe karmaşık bir hâl alan bir dil ortaya koymuşlardır (Çaldak, 2006: 87). Nitekim Nakşî İbrahim Efendi'nin *Bî'at-nâme*'sinde yer alan mukaddime kısmı mezkûr düşünceyi desteklemektedir. Müellif, söz konusu giriş kısmını uzun secili cümleler, zincirleme isim tamlamaları ve yoğun bir şekilde kullandığı Arapça-Farsça kelimeler vasıtasıyla oldukça süslü hâle getirmiş, anlamın sağlıklı bir şekilde oturtulmasına neden olmuştur:

“Cevâhir-i hamd ü denâ, dergâh-ı şerîf-i Hüdâvend-i 'arz u ihdâ ve zevâhir-i şalât ü selâm ü du'â, rûh-ı laîf-i cenâb-ı risâlet-penâh ve sâ'ir enbiyâ-yı 'izâm 'aleyhimü't-tahiyye ve âl-i aşhâb-ı kirâm ve ezvâc-ı mu'tahhara lâzimetü'l-ihtirâm rıdvânü'llâhi 'aleyhim ecma'in hâzarâtına intimâ olup bu hâkîr-i bî-nevâ **Nakşî**-i pür-kuşûr-ı ehl-i cezebâti vü tevhidü'n meşâyih-ı 'izâm ve evliyâ-yı kirâmdan kâdessa'llâhu esrâruhum ahz itdükleri Bî'at-ı sünnet-i seniyye-i hâzret, âyât ü ehadîd-i şerife ile iöbât için bu risâle-i şerîf tahrîrine 'azîmet olındı. İhvân-ı şafâya ve 'uşşâk-ı Mevlâ'ya âye-i yâdigâr olup du'â-yı hayriyyeleri ve hüsn-i teveccühleri niyâz olunur."¹⁴

Asıl konunun işlendiği bölüm

Nakşî İbrahim Efendi'nin Hz. Peygamber'in biatını konu edindiği asıl kısım ise mukaddime bölümüne nazaran sade ve açıktır. Esasen halka dini telkin ve nasihatlerde bulunmak isteyen şair ve yazarlar, ifade tarzlarını daha sade tutmuş bu vesileyle anlatmak istedikleri konuyu toplumun bütün tabanına aksettirmeyi amaçlamışlardır. Dini-tasavvufi temalı metinlerin üslubu hakkında Güzel (2012: 45): “Bu düşüncenin fikir kaynağı doğrultusunda hedef kitlesi heterojen bir yapıya sahiptir. Bunun sonucu olarak diğer zümre edebiyatlarından farklı bir şekilde dağdaki çobandan saraydaki devlet başkanına kadar her çeşit insana hitap etmek durumundadır. Bu durum birleştiricilik işaretidir.” ifadelerini kullanmaktadır.

Bu kısımda müellif, Hz. Peygamber'e yapılan biatı âyet ve hadislerin ışığında okuyucuya nakletmektedir. Tercüme metodunun izlendiği bu bölümde ilk önce âyet veya hadis verilmiş, devamında ise Türkçeye tercümesi yapılmıştır. Bu durum risalenin tamamında görülmektedir. Örneğin, mukaddime faslından sonra konuya geçen müellif, Fetih sûresinden alıntılacağı şu âyetleri kendi üslubunca tercüme etmektedir:

“Emmâ ba'd, Hâk sübhânehu ve te'âlâ 'azamet ü celâliyle buyurur: **İnne'llezîne yübâyi'üneke innemâ yübâyi'üne'llâh**, ey benim Hâbîb-i Ekrem'üm! Şol tâ'ife-i celile ki senden bî'at alalar, anlar

¹³ Bk. Nakşî İbrahim Efendi, *Bî'at-nâme* vr. 110b.

¹⁴ Bk. Nakşî İbrahim Efendi, *Bî'at-nâme* vr. 110b.

eylemediler illā Hazret-i Allāh'dan itdiler. **Yedü'llāhi fevka eydihim**, Allāhu te'ālā hazretlerinin yed-i kudreti bî'at idenlerüñ ellerinüñ üstindedür.”¹⁵

Bu bölümde dikkat çeken bir husus, müellifin biatla alakalı kronolojik olarak takip ettiği usûldür. Nakşî İbrahim Efendi, Hz. Peygamber'e yapılan biatları konu alırken ilk önce âyetlere yer vermektedir. Devamında Hz. Peygamber'in ağzından dökülen tavsiye ve hadislere, son olarak sahabenin biatla ilgili rivayetlerine yer vermektedir. Bu bakımdan biatın ilk önce Hak katında vâki olduğu daha sonra Resul-i Ekrem'in bunu bizzat yaşadığı akabinde ise yaşananlara dair sahabelerin düşünce ve rivayetleri bahis konusu edilmiştir.

Biat hadisesini ilk önce âyetlerin tercümesini yaparak veren Nakşî, ardından Hz. Peygamber'in hadislerine yer vererek devam eder. Örneğin, *Sahîh-i Buhârî*'de Abdullah ibn Ömer tarafından nakledilen şu hadis, müellif tarafından parça parça tercüme edilmek suretiyle okuyucuya iletilmiştir:

“Ve min-*Şahîhü'l-Buhârî* 'Abdu'llāh ibn 'Ömer rağiya'llāhu 'anhu buyururlar: Resül-i Ekrem hazretlerinden işitdüm, sa'âdetle buyururlar: **Men hale'a yeden min tã'ati'llāhi**, şol kimse ki Allāhu te'ālānuñ tã'atinden elini şalursa. **Leđiya'llāhu yevme'l-kıyāmeti lā hüccete lehü**, huzür-ı Hakk'a hüccetsiz varur. **Ve men mâte ve leyse fi 'unuğihî bey'aten mâte meytehü cāhiliyyeh**, ve şol kimse ölse boynında bî'at olmasa cāhiliyyet ölümüyle ölür.”¹⁶

Bî'atnâme, devrin ses ve gramer özelliklerini yansıtmaktadır. Risalenin sadece üç yerinde görülen ve nazal n (ك) yerine nun (ن) harfinin tercih edildiği kısımlar bu kapsamın dışında yer almaktadır. Bilindiği üzere Osmanlı Türkçesi gramerinde 2. tekil ve çoğul şahısların fiil çekimleri nazal n ile yapılmaktadır. Fakat Nakşî İbrahim Efendi “kuluñ, uzaduñ ve idüñ” fiillerinin çekimlerini “kulun, uzadun, idün” şeklinde nun harfi ile karşılamıştır. Bu kullanımın dışında eserde dönemin gramer özelliklerini ihlal eden bir durum yoktur.

***Bî'atnâme*'nin içeriğine dair bilgiler**

Muhtevası

Risalenin içeriğini teşkil eden biat hadisesi üç fasıl hâlinde izah edilmiştir: Birincisi mukaddime, ikincisi asıl konunun işlendiği bölüm, son kısım ise hâtimedir.

Mukaddime bölümünde yazar, süslü bir üslupla “besmele, hamdele ve salvele” bölümlerine yer vermiştir. Mahlasını da bu kısımda dile getiren yazar, risalesinin sebep-i telifini izah etmiştir.

Bî'at-nâme'nin asıl konusunu oluşturan kısımda ise Nakşî Efendi evvelâ *Kur'an-ı Kerim*'de bahsi geçen âyetler yardımıyla biat ve öneminden bahsetmiştir. Bu kısımda Fetih ve Mümtehine sûrelerinden alıntılar yapan müellif, iktibas edilen âyetleri tek tek tercüme etmiştir. Risalede sırasıyla Birinci ve İkinci Akabe Biatları'na değinilmiş, daha sonra Rıdvan Biatı mevzubahis edilmiştir. Yazar, Akabe Biatları'na ismen temas etmemiş, sadece âyet ve hadisler vasıtasıyla telmihte bulunmuştur. Toplu biatlar ilk defa art arda Akabe'de meydana gelmiş ve bu biatlar Akabe Biatları olarak İslâm tarihine geçmiştir. Bu biatlarda Hz. Peygamber, mümin kadınlardan Allah'a şirk koşmamalarını, hırsızlık yapmamalarını, zina etmemelerini, çocuklarını öldürmemelerini, iftira etmemelerini ve iyi işlerde kendisine muhalefet etmemeleri konusunda biat almıştır. Resul-i Ekrem söz konusu tavsiye ve

¹⁵ Bk. Nakşî İbrahim Efendi, *Bî'at-nâme* vr. 110b-111a.

¹⁶ Bk. Nakşî İbrahim Efendi, *Bî'at-nâme* vr. 112a.

nasihatlerini A'râf, İsrâ ve Mümtehine sûrelerinden alıntılar yaparak zenginleştirmiştir. Bu durum yazarın üslubuna şu şekilde yansımıştır:

“Bâyi'ünî, benden bî'at idüñ. 'Alâ en lâ yüşrikne bi'llâhi şey'en, Allâhu te'âlâya şirk itmemek üzere; ve lâ tüsrifü, isrâf itmemek üzere; ve lâ teznü, ve zinâ itmemek üzere; ve lâ tahtülü evlâdeküm, evlâdlarıñuzu katl itmemek üzere; ve lâ ye'tine bibühtânin yefterinehu beyne eydihinne ve ercühinne, ve kimesneye iftirâ eylememek üzere ol iftirâyı kendinüz icâd eylediñüz. Ve lâ ya'şineke fî ma'rûfin, ve 'işyân itmemek üzere Haqq'uñ emr-i şerîfinde. Fe men vefâ minküm fe'ecruhu 'ale'llâhi, şol kimesneler sizden vefâ eyleye, bu 'ahde anuñ ecri Allâhu te'âlâ üzerinedür.”¹⁷

Bu biatlar içerisinde üzerinde en fazla durulan “Bî'atü'r-Rıdvan” olmuştur. Fetih sûresinin 18. âyetine - o ağacın altında sana biat ederlerken- göndermede bulunan yazar Rıdvan biatı ile ilgili şu ifadeleri kullanmaktadır:

“...Habîb'üm senden bî'at itdükleri vaqtdê Hudeybiyye'de dirâht-ı müntehânuñ altında bu bî'ata “Rıdvân” tesmiye olunur.”¹⁸

Biatla ilgili âyetlere temas eden yazar, sonrasında hadislere geçer. Burada Hz. Peygamber'in hadisleri ve ashabın biatla ilgili rivayet ettiği hadisler bahis konusu edilir. Müellif, âyetlerde olduğu gibi hadislerin takdiminde de aynı yolu takip eder. Önce söz konusu hadisi zikreder, sonrasında hadisin tercümesini yapar. Bu kısımda yazar, Hz. Peygamber'in biatı ne şekilde gerçekleştirdiğine de değinir. Resul-i Ekrem, biatı erkeklerle el ele tutarak veya sözlü olarak yapmıştır. Kadınlarla yapılan biat ise Hz. Peygamber'in mübarek hırkalarını uzatmasıyla gerçekleşmiştir:

“...ammâ ricâle el uzadurlar idi. Nisvâna mübârek ridâ-yı sa'âdetlerin uzadurlardı.”¹⁹

Risale, hâtîme kısmına kadar rivayetlerin orijinali hâli ve yazar tarafından yapılan tercümeleriyle devam etmektedir. Hâtîme kısmında ise Nakşî İbrahim Efendi biatın muhteviyatı ve sufilere biatı inkâr etmelerine dair müzakerelerde bulunur. Zira biatı kabul etmeyen gürûhun şerrinden Allah'a sığındığını, Allah'ın da onlara bu konuda akıl ve iz'an vermesini temenni eder. Hz. Peygamber'in biatlarını kabul etmeyenler hakkında Allah'ın azabına uğraması yönünde beddualarda bulunur. Yazar, eserini bitirdiği için Allah'a hamdeder. Hz. Peygamber'e, ailesine, peygamberlere, şüheda ve sâlih kimselere salât ve selâm ederek eserine son verir:

“İmdi ba'zı mü'tâla'a vechile bî'at nedür? Şüfilerüñ bî'at didükleri ma'nâyı inkâr iderlermiş. Hâşâ dümmê hâşâ ol ma'küle münkirine Mevlâ inşâf vire. Münkirlerinden, şerrinden ümmet-i Muhammed'i hıfz eyleye, kâbil-i inşâf buyura, olmayanları tîğ-ı kahriyle kahr eyleye âmîn. Ve't-tehatmü'l-kelâm bi's-salâtü ve's-selâm 'alâ seyyidinâ'l-enâm ve 'alâ âlihi ve aşâbihî'l-kirâm ve 'alâ cemî'il-enbiyâ ve'l-mürselin ve'l-evliyâ ve's-şühedâ ve's-sâlihîn ve'l-hamdü'llâhi Rabbi'l-'âlemîn.”²⁰

¹⁷ Bk. Nakşî İbrahim Efendi, *Bî'at-nâme* vr. 111a-111b.

¹⁸ Bk. Nakşî İbrahim Efendi, *Bî'at-nâme* vr. 111a.

¹⁹ Bk. Nakşî İbrahim Efendi, *Bî'at-nâme* vr. 112b.

²⁰ Bk. Nakşî İbrahim Efendi, *Bî'at-nâme* vr. 114a.

Kaynakları

Nakşî İbrahim Efendi, *Bî'at-nâme'sini Kur'an-ı Kerim* ve Hz. Peygamber'in hadisleri üzerine bina etmiştir. Dolayısıyla risalenin temel kaynaklarını âyet ve hadisler teşkil eder. Yukarıda ayrıca değinildiği üzere yazar, önce âyet ve hadisleri vermiş, devamında bunları tercüme etme yoluna gitmiştir. Nakşî'nin istifade ettiği kaynak eserler ise hadis kitaplarıdır. Buhârî'nin (ö. 870) *Sahîh-i Buhârî'si*, Ferrâ el-Begavî'nin (ö. 1122) *Mesâbih* ismiyle de bilinen *Mesâbihü's-Sünne* adlı eserleri yazarın faydalandığı başlıca sahih hadis kitaplarıdır. Yazarın, eserinde biatla ilgili rivayetlerini konu ettiği kaynak kişi sayısı sekizdir. Sahabeden oluşan bu kişiler şunlardır: Ubade bin Samit, Abdullah bin Ömer, Hz. Âişe, Amr bin Âs, İbn Ammar, Cerîr bin Abdullah, Ümeyye bint Rukayka ve Enes bin Malik.

Sonuç

İslâm tarihinde önemli bir yer teşkil eden Akabe Biatları ve Bi'atü'r-Rıdvan hadisesi, kısaca Hz. Peygamber'e tâbi olmak, onun emir ve nehiylerini tatbik etmek anlamına gelir. Bu önemli olaylar, Resul-i Ekrem'in mübarek hayatı ve şahsiyeti etrafında yazılan eserlere konu olmuştur. onun hayatını kronolojik olarak ele alan eserlerde özellikle siyer kitaplarında bu olay pek çok şair ve müellif tarafından ayrı bir başlık altında değerlendirilmeye tâbi tutulmuştur. Siyer kitaplarının yanı sıra Hz. Peygamber'in bazı yönlerini müstakil olarak işleyen eserlerde de biat olayına yer verilmiştir. Neticede "Bî'at-nâme" adı altında bir tür teşekkül etmiştir. Türk-İslâm edebiyatında bunun en seçkin örneği şüphesiz Sun'ullah-ı Gaybî'ye aittir. XVII. asrın mütefekkirlerinden Kütahyalı Gaybî biat olayına kayıtsız kalmamış, türünün güzel bir örneğini okuyucuya yâdigâr bırakmıştır. Gaybî'nin eserini görerek kendisinin de bu tarzda bir eser meydana getirdiğini düşündüğümüz Nakşî İbrahim Efendi, *Bî'at-nâme* türünün bir diğer müellifi olmuştur.

Nakşî'nin beş sayfalık *Bî'at-nâme'si* de tıpkı Gaybî'nin eseri kadar kıymeti hâiz ve okunmaya değerdir. Her ne kadar yazar risalesinin mukaddime kısmını ağıdalı bir üslupla kaleme almışsa da asıl konunun işlendiği bölüm sade ve açıktır. Bu hâliyle eser, toplumun bütün kesimlerine hitap eder vaziyettedir. Müellif, eserinde Resul-i Ekrem'in Akabe Biatları ile Rıdvan Biati'na yer vermiş, âyet ve hadislerin ışığında konuya temas etmeye çalışmıştır. Yer yer sahabe rivayetlerinin yer aldığı eserde bazı hadis kitapları da kaynak eser olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda risale, Hz. Peygamber'in manevi şahsiyeti etrafında kaleme alınan edebi metinler arasında yer almıştır. Bunun yanı sıra Nakşî İbrahim Efendi'nin *Bî'at-nâme'si*, İslâmî Türk edebiyatında çok fazla örneği bulunmayan *Bî'at-nâme* türüne katkı yapacağı da açıktır.

Risalenin çevriyazısı ile ilgili birkaç hatırlatma:

Risâle'nin varak (sayfa) geçişleri dipnotta gösterildi.

Metinde yer alan âyet, hadis iktibasları bold (kalın) hâlde yazılıp çevriyazıya aktarıldı. Biatla ilgili âyetlerin mealinde yazarın yaptığı tercümelerle yetinilmedi. Âyetlerin tercümesi, *Kur'an-ı Kerim'de* geçtiği şekliyle ayrıca dipnotta işaret edildi.

Müellif, hadisleri parçalamak suretiyle tercümesini rivayetin devamında parça parça yapmıştır. Yapılmayan yerler tarafımızca tamamlanıp dipnotta verilmiştir. Hadislerin kaynakları söz konusu rivayetin bitiminde yine dipnot vasıtasıyla gösterilmiştir.

[METİN]

Hâzâ Risâle-i Kuşbü'l-Ârifin Nakşî Efendi es-Sünbülî²¹**Bi'smi'llâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm**

Cevâhir-i hamd ü denâ, dergâh-ı şerîf-i Hudâvend-i 'arz u ihdâ ve zevâhir-i şalât ü selâm ü du'â, rûh-ı laţîf-i Cenâb-ı risâlet-penâh ve sâ'ir enbiyâ-yı 'izâm 'aleyhimü't-tahiyye ve âl-i aşhâb-ı kirâm ve ezvâc-ı muţahhara lâzımetü'l-ihtirâm rıdvânü'llâhi 'aleyhim ecma'in hazarâtına intimâ olunup bu hakîr-i bî-nevâ **Nakşî**-i pür-kuşûr-ı ehl-i cezebâtî vü tevhidüñ meşâyıh-ı 'izâm ve evliyâ-yı kirâmdan kâdessa'llâhu esrâruhum ahz itdükleri Bî'at-ı sünnet-i seniyye-i hazret, âyât ü ehâdîd-i şerîfe ile idbât için bu risâle-i şerîf tahtirine 'azîmet olındı. İhvân-ı şafâya ve 'uşşâk-ı Mevlâ'ya âye-i yâdigâr olup du'â-yı hayriyyeleri ve hüsn-i teveccühleri niyâz olunur.

Emmâ ba'd, Hak sübhânehu ve te'âlâ 'azamet ü celâliyle buyurur: **İnne'llezîne yübâyi'üneke innemâ yübâyi'üne'llâh**,²² ey benim Habîb-i Ekrem'üm! Şol tã'ife-i celîle ki senden bî'at alalar, anlar eylediler illâ Hazret-i Allâh'dan itdiler.²³ **Yedü'llâhi fevka eydihim**,²⁴ Allâhu te'âlâ hazretlerinin yed-i kudreti bî'at idenlerüñ ellerinüñ üstindedür. Bu nazm-ı kerîmüñ hükmi te'kid-i vâki' oldı. **Fe men nekede**,²⁵ şol kimseler ki nakş-ı 'ahd itdiler. **Fe innemâ yenküdü 'alâ nefsihi**,²⁶ kendülerine zarar itdiler. **Ve men evfâ bimâ 'âhede 'aleyhü'llâhe**,²⁷ şunlar ki bî'at itdükleri zamân eyledükleri 'ahd üzerine turalar, 'ahdi yerine getireler. **Fe seyü'tihi ecran 'azîmâ**,²⁸ Cenâb-ı Bârî te'âlâ anlara ecr-i 'azîm ihsân ider, bir ecr ki Hazret-i Hak te'âlâ "'azîm" demek câ'iz ola ne maqûle ecrdür kıyâs olına? Anı kalem yazmaz ve dil söyleyemez ve hâtıra gelemes ve bir âyet-i kerîmelerinde buyurur: **Le kad rağiya'llâhu 'ani'l-mü'minîne**,²⁹ tahtikâ Hazret-i Allâh râzî oldı mü'min kullarından. **İz yübâyi'üneke tahte's-şecerati**,³⁰ Habîb'üm senden bî'at itdükleri vaktde Hudeybiyye'de dirâht-ı müntehânüñ altında bu bî'ata "Rıdvân" tesmiye olunur. **Fe 'alime mâ fi kulübihim**³¹ mine'l-âş **fe enzele's-sekinete 'aleyhim**.³²

Sultânımız 'aleyhi's-şalâtü ve's-selâm efendimiz hazretleri 'Ubâde bin Sâmit rağiya'llâhu³³ 'anhu sa'âdetle buyururlar ve eţrâflarında aşhâb-ı güzinden bir cemâ'at var idi buyururlar: **Bâyi'ünî**, benden bî'at idüñ. **'Alâ en lâ yüşrikne bi'llâhi şey'en**,³⁴ Allâhu te'âlâya şirk itmemek üzere; **ve lâ tüsrifü**,³⁵ isrâf itmemek üzere; **ve lâ teznü**, ve zinâ itmemek üzere; **ve lâ tahtülü evlâdeküm**,³⁶ evlâdlarıñuzu katl itmemek üzere; **ve lâ ye'tine bibühtânin**

²¹ [110b]

²² "Muhakkak ki sana biat edenler ancak Allah'a biat etmektedirler..." Fetih 48/10.

²³ [111a]

²⁴ "Allah'ın eli onların üzerindedir..." Fetih 48/10.

²⁵ "o hâlde kim ahdini bozarsa..." Fetih 48/10.

²⁶ "şüphesiz kendi aleyhine bozmuş olur..." Fetih 48/10.

²⁷ "ve kim verdiği sözü tuttarsa..." Fetih 48/10.

²⁸ "(Allah, ona) büyük bir mükâfat verecektir." Fetih 48/10.

²⁹ "Allah o müminlerden râzî olmuştur..." Fetih 48/18.

³⁰ "o ağacın altında Sana biat ederlerken..." Fetih 48/18.

³¹ "kalplerinde olanı bilmiş..." Fetih 48/18.

³² "onlara güven duygusu vermiş..." Fetih 48/18.

³³ [111b]

³⁴ "Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak hususunda..." Müntehine 60/12.

³⁵ "İsraf etmeyin..." A'râf 7/31.

³⁶ "(Geçim endişesiyle) evlatlarınıza kıymayın..." İsrâ 17/31.

yefterînehu beyne eydihinne ve ercülihinne³⁷ ve kimesneye iftirâ eylememek üzere ol iftirâyı kendiñüz icâd eylediñüz. **Ve lâ yaşîneke fi ma'rûfin**,³⁸ ve 'ișyân itmemek üzere Hakk'ıñ emr-i şerîfinde. **Fe men vefâ minküm fe'ecruhu 'ale'llâhi**, şol kimesneler sizden vefâ eyleye, bu 'ahde anuñ ecri Allâhu te'âlâ üzerinedür. **Ve men eşâbe min zâlike şey'en fe'ûkıbe fi'd-dünyâ**, şol kimseler ki 'ahdi bozalar, dünyâda 'ukûbet çekeler. **ßümme seterahu'llâhu fehüve ila'llâhi inşâ'e 'afâ ve inşâ'e 'âkabehu**, soñra ol kuluñ günâhı Hakk te'âlâyâ müfevvezdür. Murâd-ı 'aliyyesi olursa 'afv ider, dilerse 'ikâb eyler. **Febâya'nâhu 'alâ zâlike**, biz bunuñ üzerine³⁹ bî'at itdük ve 'Ubâde bin Şâmit radiya'llâhu 'anhu buyurur: **Bâya'nâ**, bizler Resûla'llâh şalla'llâhu 'aleyhi ve sellemden bî'at itdük. **'Ale's-sem'î ve't-â'ti fi'l-'usri ve'l-yüsri ve'l-menşâ'ti ve'l-mükrehi**, itâ'at itmek üzere güçlükde ve kolaylıkda, sürürda ve gamda. **Ve 'alâ eöerati 'aleynâ**, ve bizüm üzerimize ne ihtiyâr iderse ide. **Lâ tenâze'a'l-emra ehli**, ve bir ehli işinde nizâ' itmemek üzere. **Ve 'alâ en neküle'l-hakka eynemâ künnâ ve lâ nehäfu fi'llâhi levmete lâ'imün**, ve biz de olursak Hakk söyleyesiz, Hakk celle ve 'alâ hakkında kimseden ve kimse bize söz söylemesinden korkmamak üzere.⁴⁰

Ve min-Şahîhü'l-Buĥârî 'Abdu'llâh ibn 'Ömer radiya'llâhu 'anhu buyururlar: Resûl-i Ekrem ĥazretlerinden işitdüm, sa'âdetle buyururlar: **Men ĥale'a yeden min tã'ati'llâhi**, şol kimse ki Allâhu te'âlânıñ tã'atinden elini şalursa. **Leĥıya'llâhu yevme'l-ĥıyâmeti lâ ĥüccete lehü**, ĥuzûr-ı Hakk'a ĥüccetsiz varur. **Ve men mâte ve leyse fi 'unuĥhî bey'aten mâte meytehü cãhiliyyeh**, ve şol kimse ölse boynında bî'at olmasa cãhiliyyet ölümiyle ölür ve 'Aîşe radiya'llâhu 'anhumâ buyururlar: Nisânıñ itmesi hakkında taĥkikâ Resûl-i Ekrem⁴¹ bu âyet-i kerîme ile nisvânı imtiĥân buyururlardı: **Yâ eyyühe'n-nebiyyü izâ cã'eke'l-mü'minätü yübâyi'neke**.⁴² Hakk sübhânehu ve te'âlâ 'azametiyle buyurur: Ey benüm Ĥabîb'üm! Kaçan saña mü'mine ĥatunlar gelse bî'at ider oldukları ĥâlde, **febâyi'ĥunne**⁴³ anlara bî'at vir, şol ĥatun ki bî'at şartına ikrâr ide. **Ĥâlehâ**, buyurular idi. **Ĥad bâye'tuke**⁴⁴ ammâ ricâle el uzadurlar idi. Nisvâna mübârek ridâ-yı sa'âdetlerin uzadurlardı.⁴⁵

Şahîh-i Meşâbîh ve kâle 'Amr bin 'Âş ve aşĥâbdan 'Amr bin 'Âş buyururlar: **İleyhi'n-nebiyyi 'aleyhi's-selâm**, ben Resûl-i Ekrem ĥazretlerine geldüm. **Fe-ĥultü**, didüm: **Ebşit yeminike ĥad bâya'uke**, sağ elinüzi uzaduñ bî'at ideyüm. **Fe beseĥa yeminihî fe ĥabeĥtu yedi**, mübârek elini uzatdı ve elümi tutdı. **Fe-kâle** yâ 'Amr, senüñ için ne vardur? Ben didüm, ben şart itmek murâd iderüm, Rabb'üm beni maĥfîret ider mi? Sa'âdetle buyurdılar: Bilmez misün yâ 'Amr: **Ve inne'l-İslâme yehdimü mâ kâne ĥablehü**,

³⁷ "Elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemek hususunda..." Mümtetine 60/12.

³⁸ "ve iyi bir işte sana karşı gelmemeleri konusunda..." Mümtetine 60/12.

³⁹ [112a]

⁴⁰ "Ubade bin Samit buyurur: Bir cemaat ile Resulullah'a biat ettim. O da; Allah'a şirk koşmamayı, zina etmemeyi, evladınızı öldürmemeyi, birbirinize iftira etmemeniz ve dinî hususlarda bana asi olmamanız şartıyla biatınızı kabul ettim. Sizden kim bunları yerine getirirse mükâfatını Allah verecektir. Kim de bu suçlardan birini işler de dünyada cezasını görürse bu ceza, suçunun kefaretidir, onu temizler. Kim suç işler de cezasını görmezse o Allah'a kalmıştır. Dilerse azap eder, dilerse affeder." Hadis-i Şerif için bk. (Buhârî, Hudûd, 14; Nesâi, Bey'at, 17)

⁴¹ [112b]

⁴² "Ey Peygamber! İnanmış kadınlar, sana biat etmeye geldikleri zaman..." Mümtetine 60/12.

⁴³ "onlarla biatleş..." Mümtetine 60/12.

⁴⁴ "Ben sana kesin olarak biat ettim."

⁴⁵ "Hz. Aîşe'den rivayet edildiğine göre, iman eden kadınlar Resulallah'ın yanına vardığı zaman Allah'ın: "Ey Nebî! İman eden kadınlar sana biat etmek üzere geldikleri zaman... (Mümtetine 60/12)," âyeti ile imtiĥan edilirdi. Hz. Aîşe devamında, iman eden kadınlardan kim bu şartı ikrar ederse imtiĥanı kabul etmiş olurdu. Resulallah, onlara hitaben: "Gidiniz, ben sizinle biatlaştım", buyurdu. Hayır, vallahi Resulallah'ın eli hiçbir kadının eline temas etmedi, o kadınlarla sadece konuşmak suretiyle biatlaştırdı." Hadis-i Şerif için bk. (Buhârî, Ahkâm, 49; Müslim, İmare, 88, 89)

taḥkīkā İslām, evvel olan günehleri yıkar. **Ve inne'l-hicreti yehdimü mā kāne kablehā** ve hicret yıkar evvel olan şey'i.⁴⁶ **Ve inne'l-ḥacci yehdimü mā kāne kablehū** ve taḥkīkā ḥacc-ı şerif evvel olan şey'i yıkar, bī'at itdüm.⁴⁷

Ve kâle İbn 'Ammār raḍiya'llāhu 'anhu buyururlar: **Ḥaracnā ilā Resūli'llāhi vefden**, bizler Resūl-i Ekrem ḥazretlerinüñ ḥuzūr-ı 'ālilerine bir cemā'at olup varduk. Resūl-i Ekrem'den bī'at eyledük. **Ve şalleynā ma'ahu**, ve bile namāz kılduk ve ḥaber virdi ki: **İnne bi arqinā bey'atehu lenā**, taḥkīkā bizüm arzımızda bizüm için bī'at var mıdır? **Fe-kāle**, buyurdılar: **İz yütemtimü erḍaküm fe eköirü bey'ateküm venfehü mā kānehā vettehizü mesciden**, kaçan vilāyetinüze varursınız, çok kimseye bī'at virün. Bu bī'at şuyını diyāruñıza virün ve ol yeri mescid ittiḥāz idün.

Ve kâle Cerir bin 'Abdu'llāh raḍiya'llāhu 'anhu buyurur: "Ben Resūl-i Ekrem 'aleyhi's-şalātü ve's-selāmdan bī'at eyledüm. **'Alā iḳāmi's-şalāti ve itā'i'z-zekāt ve'n-nuşhi li külli müslimin**, beş vaqt namāzı kılmak ve zekāti virmek ve her müslime naşihat itmek üzere.⁴⁸ Ve Ḥazret-i Ümeyye bint Rukayka raḍiya'llāhu 'anhā buyururlar: **Bāye'tü'n-nebī**, ben bī'at⁴⁹ eyledüm. Bir gürüh ḥatunlar içinde anlar da bī'at eylediler. **Fe kâle lenā**, Resūl-i Ekrem bizlere sa'adetle buyurdılar ki: **Fimā esḳat ve eḳatne**, ne mertebeye kâdirseñüz ve yine tākat getürürsünüz. Ben didüm ki Allāh Resūl'i bize bizden ziyāde merḥametlidir. **Ḳultü bāya'anāhu**⁵⁰ ya'nī **şāfaḥnāhu**⁵¹ kâle: **İnnemā ḳavli leme'eḳa imra'aten ke ḳavli** ve Ḥazret-i 'Aişe-i şiddīka raḍiya'llāhu 'anhādan rivāyet olunur: **İnne Hinden binti 'Utbete ḳalet yā nebiyya'llāh bāyi'ünī, fe kâle lā bāye'uki**, ben saña bī'at virmem ḥattā ellerini tağyir eylemeyesin çünkü elleri yırtıcı cānvār eli gibi idi, tırnakları uzanmış.⁵²

Min *Meşābih*, Ḥazret-i Enes buyurdılar: **Ce'ale lehā el-Muhācirine ve'l-Enşaru yahfirüne'l-ḥandeḳa**, Muhācirin ve Enşār, ḥandaḳ ḳazarlar idi ve toprak taşır idiler ve buyururlar idi: **Naḥnü'l-lezīne bāye'ü Muḥammedün 'ale'l-cihādi mā baḳinā ebevāhu**, biz şol tā'ifeyüz ki Muḥammed 'aleyhi's-selāmdan bī'at eyledük ceng üzre mādāmki dünyāda tırırız dā'imā **yeḳulun nebiyyü 'aleyhi's-selām ve hüve**

⁴⁶ [113a]

⁴⁷ "Ey Amr! Biat et ve Müslüman ol. Korkma, İslām kendisinden önceki her şeyi siler." Hadis-i Şerif için bk. (Demircan vd. 2019: 29). "İslām, kendisinden önceki günahlarla işlenen en son günahları kökünden kazdığı gibi hicret de onları silip temizlemiştir." Hadis-i Şerif için bk. (Demircan vd. 2019: 57)

⁴⁸ "Cerir bin Abdullah: Ey Allah'ın Resulü! Bana bir şeyleri şart koş dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Allah'a kulluk eder, ona hiçbir şeyi ortak koşmazsın, farz namazlarını kılar, zekātu verirsin, Müslümana nasihat eder, kâfirden uzak durursun." Hadis-i Şerif için bk. (Demircan vd. 2019: 283-284)

⁴⁹ [113b]

⁵⁰ "Dedim ki, ona biat ettik."

⁵¹ "Onunla musāfaha ettik."

⁵² "Muhammed bin el-Münkedir'in Ümeyye bint Rukayka'yı şöyle derken işittiği rivayet edilmiştir: Resulullah'a kadınlar arasında ben de biat ettim. Resulullah şöyle buyurdu: Gücünüz yettiği ve takat getirdiğiniz şeylerde..." Ben de: Allah ve Resulü bize bizden daha merḥametlidir, dedim ve ey Allah'ın Resulü bizimle biatleş, diye ekledim. (Ravi) Süfyân, bizimle musāfaha et demek istiyor, dedi. Bunun üzerine Resulullah: Benim yüz kadına birden -ayrı ayrı- biat etmem, bir kadına biat etmem gibidir." buyurdu. Hadis-i Şerif için bk. (Nesâi, Bey'at, 18; Demircan vd. 2019: 276-277). "Hz. Aişe'den rivayet edildiğine göre, iman eden kadınlar Resulullah'ın yanına vardığı zaman Allah'ın: "Ey Nebi! İman eden kadınlar sana biat etmek üzere geldikleri zaman... (Mümtehine 60/12)," âyeti ile imtihan edilirdi. Hz. Aişe devamında, iman eden kadınlardan kim bu şartı ikrar ederse imtihanı kabul etmiş olurdu. Resulullah, onlara hitaben: "Gidiniz, ben sizinle biatlaştım", buyurdu. Hayır, vallahi Resulullah'ın eli hiçbir kadının eline temas etmedi, o kadınlarla sadece konuşmak suretiyle biatlaşırdı." Hadis-i Şerif için bk. (Buhârî, Ahkâm, 49; Müslim, İmare, 88, 89)

yüçübühüm Resûl-i Ekrem⁵³ cevâb virürler idi. **Allâhümme lâ 'ayşe el-'ayşü ve'l-âhirete fağfir li Enşâri ve'l-Muhâcereti.**⁵⁴

İmdi ba'zı mü'tâla'a vechile bî'at nedür? Şüfilerüñ bî'at didükleri ma'nâyı inkâr iderlermiş. Hâşâ dümme hâşâ ol ma'kûle münkirîne Mevlâ inşâf⁵⁵ vire. Münkirlerinden, şerrinden ümmet-i Muhammed'i hıfz eyleye, kâbil-i inşâf buyura, olmayanları tîğ-ı kahrıyla kahr eyleye. Âmin. Ve't-tehatmü'l-ke'lâm bi's-salâtü ve's-selâm 'alâ seyyidina'l-enâm ve 'alâ âlihi ve aşhâbihi'l-kirâm ve 'alâ cemî'i'l-enbiyâ ve'l-mürselin ve'l-evliyâ ve's-şühedâ ve's-sâlihîn ve'l-hamdü li'llâhi Rabbi'l-'âlemîn.⁵⁶

Kaynakça

- Akbayar, N. (1996). *Mehmed Süreyya – Sicill-i Osmani*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.
- Akkuş, M.; Yılmaz, A. (2015). *Osmanzâde Hüseyin Vassâf – Sefîne-i Evliya*. İstanbul: Kitabevi.
- Altundere, M. (1989). *Hız. Muhammed'in Akabe Bey'atları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atik, H. (2005). "Türk Edebiyatında Nakşî Mahlaslı Şairler". *İstem*. 5/3: 169-180.
- Atik, H. (2006). "Nakşî-i Akkirmânî". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C. XXXII. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. 334.
- Ayan, E. (2000). *Nakşî Divanı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bî'at-nâme-i Muhtasar*. İBB Atatürk Kütüphanesi No. Bel_Yz_O.000027/20.
- Cebecioğlu, E. (2009). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ağaç Kitabevi.
- Çaldak, S. (2006). "Eski Türk Edebiyatında Nesir (Düz Yazı)". *Eğitim Dergisi*. 7/77-78: 74-90.
- Demir, İ. (2015). *İslâm Mezheplerinde Biat Algısı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale: Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demircan, A.; Yıldız, A.; Elmalı, A.; Bakkal, A.; Akdemir, H.; Akbaş, M.; Yılmaz, M.; Ekinci, M.; Keskin, Y. (2019). *İbn Sa'd – Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*. İstanbul: Siyer.
- Ebû'l-Hüseyin Müslim b. Haccâc (1981). *Sahîhu Müslim I-III*. İstanbul: Çağrı.
- Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şu'ayb (1981). *es-Sünen*. İstanbul: Çağrı.
- Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil (1981). *el-Câmi'u's-Sahîh I-IV*. İstanbul: Çağrı.
- Ekinci, R. (2018). *Vekâyü'l-fuzalâ (Şeyhî'nin Şakâ'ik Zeyli) C. III*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Ekinci, R. (2012). *Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî – Vefeyât-ı Ayvansarâyî*. İzmir: Tibyan.
- Eraydın, S. (1994). *Tasavvuf ve Tarikatler*. İstanbul: Yenidünya.
- Fayda, M. (1992). "Bey'atü'r-Rıdvan". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C. VI. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. 39-40.
- Güzel, A. (2012). *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Akçağ.

⁵³ [114a]

⁵⁴ "Hazret-i Enes'ten rivayetle, Resulullah kuşluk vakti Muhacir ve Ensar'ın hendek kazdığını gördü. Resulullah, bunların çektiği meşakkati görünce: "Yâ Rab! Dirlik ve yaşamak ahiret dirliğidir, sen Ensar'ı ve Muhacir'i mağfiret et, buyurmuş; orada bulunan ashab ise: Biz yaşadıkça daima cihat etmek üzere biat etmiş kişileriz." demişlerdir. Hadis-i Şerif için bk. (Buhârî, Cihad, 33-34; Müslim, Cihad, 130; Nesâî, Bey'at, 9-15)

⁵⁵ [115a]

⁵⁶ "Söz sona erdi. Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd; efendimize, ailesine, peygamberlere, şühedaya, salih kimselere salat ve selam olsun."

- İnce, A. (2005). *Tezkiretü's-şu'arâ - Sâlim Efendi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Önkal, A. (1989). "Akabe Biatları", *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C. II. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. 211.
- Kallek, C. (1992). "Biat". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C. VI. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. 120-124.
- Kapar, M. A. (1994). "Hz. Peygamber Döneminde Bey'at". *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 5: 75-83.
- Kemikli, B. (2009). "Sun'ullah Gaybî". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C. XXXVII. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. 532-533.
- Köksal, S. (2015). *Mümtehine Sûresinin 12. Âyeti Bağlamında Kadınları Biatı Meselesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kurnaz, C.; Tacı, M. (2009). *Bursalı Mehmed Tâhîr – Osmanlı Müellifleri I-II-III*. Ankara: Bizim Büro.
- Mahmûd b. Feyzullâh b. Muhammed (?). *Bî'at-nâme*. İBB Atatürk Kütüphanesi Osman Ergin Yazmaları No. OE_Yz_1677.
- Seyyid Nizamoğlu (?). *Câmi'ül-ma'ârif*. Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu No. 06 Mil Yz FB 159/3.
- Türer, O. (1992). "Biat" (Tasavvuf). *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C. VI. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. 124-125.
- Tosun, N. (2009). "Seyyid Nizamoğlu". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C. XXXVII. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. 73-74.
- Uludağ, S. (2001). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kabcacı.
- Üsküdarî Mahmûd Efendi (?). *Bî'at-nâme*. Millî Kütüphâne No. 06 Mil Yz A 6663/9
- Yananlı, H. R. (2017). *Sun'ullah Gaybî (Sohbetnâme, Biatnâme, Devre-i Arşîyye)*. İstanbul: Büyüyyen Ay.
- Yılmaz, H. K. (1991). "Aziz Mahmud Hüdâyî". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C. IV. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. 338-340.
- Yılmaz, M. (2013). *Kültürümüzde Âyet ve Hadisler*. İstanbul: Kesit.